Adriano Romualdi

ESZMÉK EGY JOBBOLDALI KULTÚRÁÉRT

I.
MIÉRT NINCS JOBBOLDALI KULTÚRA?

Sajtónk és környezetünk eszmecseréiben az egyik leggyakrabban előforduló motívum az olasz kulturális élet tömeges balratolódásának elítélése. Ez az elmarasztaló ítélet kissé fájdalmas, kissé meglepett hangvétellel fogalmazódik meg, mintha természetellenes volna, hogy a kultúra ma már a baloldalon sorakozik fel, míg a jobboldalon csaknem teljes űrrel találkozni.[1]

A dolgok ilyetén állására általában olcsó magyarázatokat szokás keresni, amelyek önmagunk megnyugtatására szolgálnak, megengedve, hogy a dolgok felszínén maradjunk.

Azt szokták mondani – például –, hogy a kultúra azért van a baloldalon, mert ott a nagyobb mennyiségű pénz, a több kiadó és propagandaeszköz. Azt is mondják, elég lenne megváltoznia a széljárásnak, és sok „elkötelezett baloldali" felcserélné *engagément*-ját. Mindebben van némi igazság. Egy kultúra, pontosabban mondva a megalapozás, amire egy kultúrának szüksége van, szervezés, pénz és propaganda kérdése is. Kétségtelen, hogy a marxista irányultságú kiadványok, a szocialista-kommunista filmművészet nyomasztó fölénye sok olyan személyt is az *engagément*-ba csábít, akik egy más klímában semlegesek maradtak volna.

Ám nem szabad megfeledkeznünk a baloldal ideológiai hegemóniájának valódi okáról. Ez pedig abban a tényben áll, hogy náluk léteznek a kulturális élet kialakításához elengedhetetlen feltételek, nevezetesen a materialista, demokratikus, humanitárius, haladáselvű élet egyöntetű felfogása. E világnézet és életszemlélet különféle színezeteket és árnyalatokat vehet fel, képes radikalizmussá és kommunizmussá, neoilluminizmussá és pszichoanalizáló hátterű szcientizmussá, militáns marxizmussá és „szociális" elkötelezettségű, pozitív kereszténységgé változni. De minden esetben egységes szemlélettel találjuk szemben magunkat: valamilyen egységes látásmóddal az emberről, illetve a történelem és a társadalom céljaival kapcsolatosan.

E közös felfogásból veszi eredetét az a hatalmas tömegű bölcseleti, történelmi, irodalmi termés, ami ugyan semmitmondó és silány, de sajátos logikával, sajátos benső koherenciával bír. Ez a logika és koherencia folyvást növekvő vonzerőt gyakorol a művelt személyekre. Senki előtt nem ismeretlen a tény, hogy a középiskolai és egyetemi tanárok nagy számban lettek kommunistává, és hogy az oktatói testület kommunistává válása döbbenetes gyorsasággal terjed. A baloldali orientációk szemmel láthatólag teret nyernek az olvasni tudó fiatalok között is.

A jobboldalon mindebből semmi sem látható. Aprópénzre váltható konzervativizmus és polgári jólétizmus deprimáló légkörében bolyongunk. Olyan cikkeket olvashatunk, amelyekben azt követelik, hogy a kultúra törődjék többet a

[1] A szerző 1940-től 1973-ig élt. Eltérő helyzettel a jelen tanulmánya második fejezetében foglalkozik. *(A szerk.)*

„hazafias értékekkel", az „erkölccsel", és mindezt az elképzelések és nyelvezetek vadregényes zűrzavarában.

Baloldalon jól tudják, mit akarnak. Beszéljenek bár az áramellátás államosításáról vagy urbanisztikáról, Itália történetéről vagy a pszichoanalízisről, mindig valamely meghatározott cél érdekében, egy bizonyos mentalitás terjesztésén, az élet egy bizonyos felfogásán dolgoznak.

Jobboldalon bizonytalanságban és ideologikus pontatlanságban való tapogatózás folyik. Itt olyan „Risorgimento-hazafiak" vannak, akik tudomást sem vesznek ama sötét demokrata és szabadkőműves szempontokról, amelyek a Risorgimentóban egymás mellett éltek az olasz egységgondolattal.[2] Egyesek valamilyen „nemzeti liberalizmusért" lelkesednek, és elfelejtik, hogy a liberális merkantilizmus és a szabadelvű nacionalizmus milyen hatékonyan működtek közre az európai rend lerombolásában. Megint mások „a munka nemzeti államáról" beszélnek, megfeledkezve arról, hogy – sajnos – már van egy munkán alapuló olasz köztársaságunk, és hogy alternatívánkat ilyen korlátok közé szorítani kizárólag egyet jelenthet: az ember a szociáldemokrácia tartalékosainak sorába ereszkedik alá.

Művelt emberből talán nincs kevesebb a jobb-, mint a baloldalon. Ha megfigyeljük, hogy a jobboldali választók többsége polgár, le kell vonjuk a következtetést, hogy itt vannak többségben a felsőfokú tanulmányokat végzettek, és azok, akiknek magukra kellhetett szedni egyfajta „olvasni szokást".

Ám amíg a baloldal embere rendelkezik a baloldali kultúra elemi alapjaival, s Marxra, Freudra, Salveminire hallgat, a jobboldali aligha rendelkezik jobboldali kulturális öntudattal. Nem gyanítja Nietzsche fontosságát a civilizációkritika terén, soha nem olvasta Jünger vagy Drieu La Rochelle valamely regényét, nem ismeri *A Nyugat alkonyát*, és nem kételkedik abban, hogy a francia forradalom dicsőséges fejezet az emberiség fejlődésének történelemkönyvében. Míg a kultúra területén marad, kiváló liberális, legfeljebb egy kicsit nacionalista és patrióta. Csak amikor politikáról kezd beszélni, akkor kezd kissé különbözni: úgy találja, Mussolini remek ember volt, aki nem akart háborút, és hogy Pasolini filmjei „mocskosak".

Nem kell sok hozzá, hogy észrevegyük, ha a jobboldalon nincs kultúra, az azért van, mert hiányzik a jobboldaliság igazi ideája, a kvalitatív, arisztokratikus, küzdeni kész, antidemokratikus világkép, hiányzik az egyes érdeklődések, nosztalgiák és politikai olajnyomatok felett álló koherens szemlélet.

Mit jelent jobboldalinak lenni?

E megállapításokkal – amelyek, mint általában az igazsághoz hű megállapítások, talán többeket megbotránkoztatnak – úgy véljük, az érzékeny pontra tapintottunk.

Mit kellene pontosan jelentenie annak, hogy „jobboldalinak lenni"?

Jobboldalinak lenni első helyen a francia forradalomból származó mozgalmak felforgató jellegének felismerését jelenti, legyen az akár a liberalizmus, akár a demokrácia vagy a szocializmus.

Jobboldalinak lenni másodsorban a racionalista, haladáselvű, materialista mítoszok dekadens voltának átlátását jelenti, amelyek a plebejus civilizáció hatalmának eljövetelét, a mennyiség uralmát, a monstruózus és névtelen tömegek zsarnokságát készítik elő.

Jobboldalinak lenni harmadsorban az államiság olyan organikus totalitásként való felfo-

[2] A Risorgimento pontos magyar megfelelője az 1848–49-es forradalom és eszmeisége. *(A szerk.)*

gását jelenti, amelyben a gazdasági apparátust politikai értékek uralják, és amelyen belül a „mindenkinek a magáét" elve nem egyenlőséget, hanem a minőségelvű egyenlőtlenség kiegyenlített fenntartását jelenti.

Végül jobboldalinak lenni az európai civilizációt átható arisztokratikus, vallásos és harcos szellem birtoklását jelenti, illetve – e szellemiség és ezen értékek nevében – a harc felvételét Európa hanyatlásával szemben.

Érdekes látni, hogy a jelenkori európai gondolkozásban milyen mértékben ütközik ki e jobboldali tudatosság. Létezik egy az egész 19. századon végigvonuló antidemokratikus hagyomány, amely – a 20. század első évtizedeinek megfogalmazásaiban – közelről készíti elő a fasizmust.[3] Ennek kezdete a *Töprengések a francia forradalamról*[4] megjelenése idejére tehető, melyben Burke elsőként leplezte le a tragikus jakobinus bohózatot, figyelmeztetve arra, hogy *„valaminő arisztokratikus testület hiányában hosszú távon egyetlen ország sem képes fennmaradni"*.

***„Az igazi jobboldali ösztönszerűen* homo religiosus**".

A továbbiakban ez a fajta publicisztika a német romantikusok és a francia reakcionáriusok írásaival a restauráció erői fenntartásának módozatait kereste.

Jussanak eszünkbe Novalis aforizmái, a maguk újszerűen és forradalmian sziporkázó reakcionarizmusával (*„Burke hat ein revoltionäres Buch gegen die Revolution geschrieben"*), szuggesztív és profetikus előlegezéseivel: *„Ein grosses Fehler unserer Staaten ist, dass man den Staat zu wenig sieht… Liessen sich nicht Abzeichen und Uniformen durchaus einführen?"* Gondoljunk Adam Müller polémiájára Adam Smith liberális atomizmusával szemben, a liberális gazdaságtannal szembehelyezett nemzeti gazdaságtanára. Gentzre, Metternich tanácsnokára és a Bécsi Kongresszus titkárára, majd Görresre, Baaderre és magára Schellingre. Ott áll mellettük szerteágazó érdeklődésével Friedrich Schlegel, az *Europa* folyóirat, az európai reakcionarizmus manifesztuma, a középkor dicsérete, az indoeurópai kezdetekről szóló első tanulmányok, az itáliai liberálisokkal folyó vita Dante patriotizmusáról, aki a „Birodalom" patriótája volt, nem pedig kis-nacionalista hazafi.

Gondoljunk de Maistre-re, az ellenforradalom e tanítójára, aki a bakót a férfias és szilárd rend szimbólumaként dicsérte, de Bonald vicomte-ra, Chateaubriand-ra, a nagy reakciós íróra és politikusra, Donoso Cortés radikalizmusára: *„Látom, hogy eljön az abszolút tagadások és a szuverén állítások ideje"*. Máskülönben a tisztán reakciós kritikának megvoltak a maga nyilvánvaló korlátjai azon nemzeti és polgári erők irányába való lezáródás tekintetében, amelyek a felvilágosodás korának tagadásain túllépve egy új, egyetemleges összetartás kialakítását célozták meg. Az államiság ilyen nemzeti-szolidarista felfogása okán az ellenforradalmiság látóköréhez tartoznak Arndt, Jahn, Fichte, de még a *Jogfilozófia* Hegele is, akkor is, ha nem osztották annak dogmatikus legitimizmusát. A nemzeti erők irányába való elzárkózás (ott is, ahol antiliberális alapokon áll, mint Németországban) a Szent Szövetség politikájának korlátja. Amint az alapkoncepcióban levő rövidlátás miatt Metternich rendszere (csendőrséggel és ezerhétszázas évekbeli jogrendszerrel

[3] Mint látható, a szerző a fasizmus szót nem pejoratív értelemben használja, hanem az olasz nemzeti történelem lényeges politikai részeként. Tapasztalhatók ugyan bizonyos elfogultságok nála a fasizmus és a „nácizmus" megítélése tekintetében, de nagyon jelentősek a kritikái. Ilyet fogalmaz meg például a következő alrészben. *(A szerk.)*

[4] Lásd Edmund Burke: *Töprengések a francia forradalamról*. Budapest, 1990, Atlantisz Kiadó. *(A szerk.)*

folytatott harc a forradalom ellen) összeomlott, az ellenforradalom két ágra oszlott: az egyik a felmorzsolódásra ítélt, kizárólagosan legitimista, hitvallásos pozíció mellett kitartva rostokol, a másik új utakat és új logikát keres.

Carlyle az idők szelleme ellen visel hadat – a manchesteri utilitarizmus ellen (*„az a helyzet, hogy nem Manchester városa lett gazdagabb, hanem Manchester városának néhány kevéssé szimpatikus lakosa”*) és Giuseppe Mazzini humanitarizmusa ellen (*„mik ezek a rózsaszínű ostobaságok?”*). A hősökben keresi a történelem kulcsát, és a demokráciában a hősies szellem átmeneti hanyatlását látja.[5]

Gobineau 1853-ban publikálja emlékezetes *Essai sur l'inegalité des races humaines*-jét, az arisztokrácia ideáját a maga rasszbeli alapjaira helyezve. Gobineau műve később a német Clauss, Günther, Rosenberg, a francia Vacher de Lapogue és az angol H. S. Chamberlain írásaiban lel folytatásra. A nacionalizmusban oly alapvető „nemzetség” („törzs”) fogalma ezáltal elszakad a különböző nemzeti mítoszok önkényétől, és az északi-indoeurópai ideálra mint az európai ideál objektív *mércéjére* lesz visszavezetett.

A század végén a jobboldaliság előretolt éke Friedrich Nietzsche háborúja a demokratikus civilizáció ellen. Carlyle-hoz és Gobineau-hoz

[5] Lásd Thomas Carlyle: *Hősökről*. Budapest, 2003, N-Press Kiadó. *(A szerk.)*

képest Nietzsche egy még naprakészebb „fasiszta" jobboldaliság megteremtője, amelynek a forradalmi tagadások szikrázó nyelvezetét adományozta. Nietzschei az ellenfél kigúnyolása, a támadókészség, a forradalmi merészség (*„was fällt, das soll man auch stossen"*). Nietzsche szavát Itáliában Mussolini és D'Annunzio érti meg, Németországban Jünger és Spengler, Spanyolországban Ortega y Gasset.

Időközben a nacionalizmus berkein belül is működésbe lépett egy „előjel-változás". A nemzet már a német romantikusok megfogalmazásaiban sem jakobinus *nation*, nem tagolatlan tömeg volt, hanem *ständisch* társadalom a maga társadalmi testületeivel, hagyományaival, nemességével. Annál inkább nemzeti a társadalom – tanította Friedrich Schlegel –, minél inkább kötődik szokásaihoz, véréhez, és a történelemben való folytonosságát képviselő vezető osztályaihoz.

„Egy tradicionális civilizációban, egy jobboldali világban előbbrevaló az élő szellem, s csak azután következik az írott szó. Csupán a felvilágosodás szkepticizmusából eredő polgári civilizáció gondolhatta azt, hogy a heroikus és aszketikus szellem helyettesíthető a kultúra mítoszával".

A század végeztével készen áll a konzervativizmus szellemében álló nacionalizmus újra-kidolgozása. Maurras és Barrès Franciaországban, Oriani és Corradini Itáliában, a pángermanisták és a „fiatalmozgalom" Németországban, Kipling és Rhodes Angliában tekintélyelvű és tradicionalista áthatottságot kölcsönöztek a nemzeti eszmének. Az új nacionalizmus lényegében a rend egyik alapeleme.

Fasizmus, nácizmus és jobboldali kultúra

Lényegében, mondtuk. Valójában a „nép" pontosan meg nem határozott mítosza újból bizonyos mennyiségben jobboldalinak nem tekinthető elgondolások becsempészésének tesz szolgálatot. Ebből következett Olaszország és Németország fasiszta rezsimjeinek gyenge képessége, hogy felmutassanak valamit a kultúra terén. A fasizmusnak és a nácizmusnak, még ha világosan szemben is álltak a francia forradalomból eredő mozgalmakkal, s még ha elég merészek is voltak ahhoz, hogy szembeszálljanak a polgárság és a proletariátus mítoszaival, az angolszász kapitalizmussal és az orosz bolsevizmussal, mégsem sikerült olyan ideológiai fellegvárat építenie az államiság belsejében, amely képes lett volna a politikai katasztrófa túlélésére.

Elég csupán arra gondolni, hogy Olaszországban a kulturális *leadership*et Gentilére bízták, olyan emberre, aki képes volt ugyan vásárra vinni a bőrét, de – ideológiai tekintetben – csak egy elszakíthatatlanul a liberális kultúra világához kötődő, Risorgimento-szellemiségű partizán volt. Nem véletlenül csatárkodik Gentile összes (intelligensebb, vagyis a kulturális életben számottevő) tanítványa ma az antifasiszta, sőt egyenesen a kommunista térfélen. Aki a *Genesi e struttura della società*t olvassa, nem tud nem zavarba jönni e mű demokratikus-szociális szellemiségétől, ami méltán kulminál a munka humanizmusának bolsevik ideáljában. Így azon sem csodálkozhatunk, hogy egy olyan gentileánus, mint Ugo Spirito egyre-másra hol „korporativistaként", hol „kommunistaként" foglal állást, anélkül, hogy szükségét érezné akár egyetlen leírt során is változtatni.

Olaszországban a fasizmus húsz esztendeje alatt sokat szónokoltak hazáról, nemzetről, de soha nem törődtek azzal, hogy a jobboldaliság kultúrájának legnaprakészebb elképzeléseit megismertessék. Spenglertől *A Nyugat alkonya* (melyet Mussolini is még eredetiben ismert), Jünger *Der Arbeiter*ja, Spann *Der wahre Staat*ja soha nem lettek lefordítva; az olyan regények, mint Drieu

La Rochelle-től a *Gilles* vagy von Salomon *Die Geächtetenje* a hivatalos fasiszta kultúrpolitika részéről teljesen mellőzött művek maradtak.

Ilyen körülmények közepette természetes volt, hogy Julius Evola életművéről sem vettek tudomást. Egy olyan könyvnek, mint a *Lázadás a modern világ ellen*,[6] amelyet Németországban lefordítottak és ott nagy figyelmet keltett (Gottfried Benn írta róla: *„Egy mű, amelynek kivételes jelentősége az elkövetkező esztendőkben világossá válik. Aki elolvasta, úgy fogja majd érezni, átalakult, és Európára más szemmel tekint"*), Olaszországban olyan mérvű hatása volt, mintha meg sem íródott volna.

A vesszőnyaláb árnyékában, a sasok és jelszavak díszletei mögött egy terméketlen, bárgyú és lapos kultúra prosperálása folytatódott, amely a rendszerhez némelykor meghitt, kispolgári hazafiság, gyakrabban pedig polemikus és rejtetten uszító magatartás révén volt hű. Divatosak manapság a Zangrandi-féle stílusban írott visszaemlékezések, melyekben a politika és az újságírás néhány középszerű személyisége azzal dicsekszik, hogy fasisztaként futott be karriert, anélkül, hogy csakugyan az lett volna. Nyilvánvaló ugyan e szánalmas figurák rosszhiszemű volta, ám a számtalan hazugság között megbúvik némi igazság is: a Duce, a Rendszer és a Birodalom talpnyaló hódolattal való éltetésének jelmeze alatt a „fasiszta kultúra" valamint az egyetemi ifjúság hivatalos kultúrája továbbra is a „hazafias" szocializmus, a „nemzeti" liberalizmus és az „olasz" katolicizmus keverékéből állt ki.

1943-ban, az Olaszország-fasizmus önazonosság és a haza tradicionális koncepciója összeomoltával a „hazafias" szocialisták szocialista-kommunistákká, a „nemzeti" liberálisok nemes egyszerűséggel nemzetiekké, az „olasz katolikusok" pedig kereszténydemokratákká lettek.

Kétség nem férhet hozzá, hogy ehhez az általános megfutamodáshoz nagyban hozzájárult az opportunizmus, de biztos, hogy amennyiben a fasizmus tett volna valamit egy jobboldali kultúra megteremtéséért, egy bevehetetlen ideológiai fellegvár létrehozásáért, akkor valami állva maradt volna belőle.

A nácizmus kedvezőbb alapokra lelt a munkájához. A német jobboldali kultúra az első romantikusoktól kezdve Nietzschéig veretes névsort tudhatott maga mögött. Maga Goethe hagyta hátra korának liberalizmus iránti rajongására vonatkozó, félreérthetetlenül bizalmatlan sorait. Azonkívül, 1918 és '33 között Németországban európai hírű szerzők nevével fémjelzetten virágzott az úgynevezett „konzervatív forradalom": Oswald Spengler és Ernst Jünger, Othmar Spann és Moeller van den Bruck, Ernst von Salomon és Hans Grimm az országhatárokon túl ismert nevek. Az *Egy apolitikus ember elmélkedéseivel* maga Thomas Mann is alapvetően járult hozzá a német jobboldal ügyéhez.[7]

A „nép" mítosza azonban itt is a kormányzók fejére nőtt, és a *Gleichschaltung* minden bírálatot elhallgattatott – a konstruktívat is. A nácizmus érdeme volt azonban a fasizmussal szemben, hogy a semleges kultúrát számadásra kényszerítette. Az olaszországi rendszernél messze inkább rendelkezett azzal a tudatossággal, hogy a korabeli Európa minden rothadásával és ferdültségével erőteljes ellentétet képező, autentikus világnézetet képviseljen. Az elfajzott művészet szemléje, a könyvből emelt máglyák, ha más jelentőségük nem is volt, egy forradal-

[6] Lásd Julius Evola: *Lázadás a modern világ ellen*. Budapest–Nyíregyháza, 1997, Kötet Kiadó /A Cinóberösvény könyvei/. *(A szerk.)*

[7] Lásd Thomas Mann: *Egy apolitikus ember elmélkedései*. Budapest, 2014, Gabo. *(A szerk.)*

mian újszerű példamutatással, egy szétesőben levő világ fétisei elleni nyílt lázadás jellegével rendelkeztek.

Ámde itt is túlzásokba estek; olyan személyiségeket, mint Bennt vagy Weichertet, akiket békén lehetett volna hagyni, üldöztek, miközben a tisztogatók a maguk részéről populista és jakobinus fogyatékosságokat mutattak föl. Létezik egy *An die Dunkelmanner unserer Zeit* című könyvecske, melyben Rosenberg olyan vulgaritással válaszol *Mythus*a katolikus bírálóinak, hogy semmi elirigyelnivalója Voltaire-től vagy Anatole France-tól.

Mindenesetre a náci közegben fogant meg egy *weltanschaulicher Stosstrupp*, egy „világnézeti rohamcsapat" megteremtésére irányuló ambiciózus terv, hogy rést nyisson a terméketlen polgári kultúra szürke horizontján.

Továbbá magának az SS-nek a koncepciója, az egyszerű német hazafiasságnak az árja rassz mítoszában való felülmúlása, az állam férfias rendként való felfogása *(Ordenstaatsgedanke)*, s egy európai germán birodalom elgondolása a nácizmust a tiszta jobboldaliság ideológiai tartalmai megfogalmazásának élvonalába helyezik.

Útmutatások egy új jobboldali kultúra kialakításához

Milyen nehézségek jelentkeznek azok számára, akik meg kívánnak birkózni a jobboldali kultúra problémájával? Mindenekelőtt a probléma helyes felvetése mutatkozik szükségesnek. E felvetés első járuléka pedig a jobboldaliság és a kultúra között végigfutó összefüggések meghatározása.

Tisztázni kell, hogy a jobboldali ember számára a kulturális értékek nem foglalnak el olyan kimagasló rangot, mint amelyre a racionalista képzettségű írók emelik azokat. Az igazi jobboldali ember számára a kultúránál fontosabbak a szellem olyan tőrőlmetszett értékei, amelyek a valódi arisztokráciák életstílusában, a katonai szervezetekben, a még élő és működő vallási tradíciókban nyernek kifejezést. Előbbrevaló egyfajta létezési mód, egyfajta feszültség némely valóságok iránt, s ezután következik e feszültség visszhangja a filozófia, a művészet és az irodalom formájában.

Egy tradicionális civilizációban, egy jobboldali világban előbbrevaló az élő szellem, s csak azután következik az írott szó.

Csupán a felvilágosodás szkepticizmusából eredő polgári civilizáció gondolhatta azt, hogy a heroikus és aszketikus szellem helyettesíthető a kultúra mítoszával, a *philosophes* diktatúrájával.

A demokrata a problematika, a dialektika, a vita kultuszának hódol, s az életet szívesen alakítaná kávéházzá vagy parlamentté. A jobboldali ember számára az intellektuális keresés és a művészi kifejezés ezzel szemben egyedül a létezés szférájával való kommunikációként nyer értelmet, valami olyannal való kommunikációként, ami – habár értett és felfogott – már nem a vita, hanem az igazság világához tartozik. Az igazi jobboldali ösztönszerűen *homo religiosus*, a kifejezésnek nem pusztán fideista-devocionális értelmében, hanem mivel értékét nem a haladás, hanem az igazság mércéjével méri.

„*Konzervatívnak lenni* – írta Moeller van der Bruck – *nem a közvetlen múlttól való függést jelenti, hanem az örök értékek élését*".

A jobboldali kultúra és a jobboldali művészet nem tarthatnak igényt arra, hogy maguk a templom, hanem csupán arra, hogy a templom előcsarnoka egyenek. Az élő igazság rajtuk túli.

Innen ered a hamisítatlanul jobboldali ember egyfajta bizalmatlansága a modern kultúra, és személytelen megvetése az irodalmárok, esztéták, újságírók népsége iránt. Emlékezzünk csak Nietzsche szavaira: „*Egykoron a szellem isten vala, azután emberré lőn, íme pedig még csőcselékké lészen.*" „*Még egy évszázad olvasó – s maga a szellem is bűzleni fog.*"[8]

Innen ered a fasizmus és a nácizmus ellenségessége a *déracine* entellektüel típusával szemben. Ez nem egyszerűen a rohamosztagos és a gyalogos nyers bizalmatlansága a kultúra rafinériái felé, hanem egy hősiességből, hűségből, fegyelemből és önfeláldozásból álló szellemiségre való törekvést is kifejez. José Antonio *„az élet aszketikus és militáris érzületét"* kötötte falangistái lelkére.

E bevezetés után közelebbről is vizsgáljuk meg a jobboldali kultúra életrekeltésének feladatát. Végülis, mint említettük, ez egy olyan világnézet felépítését jelenti, amelynek más célokat kell inspirálnia, mint a mai uralkodó világnézeteknek. Nem elmélet vagy filozófia, hanem a partikuláris kezdeményezéseknek a szabadság tág tereit meghagyó „világnézet". Jobboldali világnézet megteremtésén egyaránt dolgozni lehet katolikus és „újpogány" irányból, akár az Európa–kereszténység Novalis-féle mítoszát véve tervbe, akár az Európa–árjaság önazonosság fenntartásával.

E *concordia discors* szerény, de érdekes példáját nyújtják a korai újfasizmus ifjúsági lapjai. A *Cantiere* és a *Carattere* katolikus részről, az *Imperium* és az *Ordine Nuovo* pedig evoliánus részről nem kevéssel járultak hozzá a régi jobboldaliságon belüli bizonyos polgári mítoszok és hazafiaskodó jellegzetességek felülvizsgálatához.

Ezek és más folyóiratok, amelyeket nem neveztünk meg (*Il Ghibellino*, *Barbarossa*, *Tradizione* stb.) – ha komoly korlátokkal is – egyfajta eszmecsere megindulását segítették elő. E kezdeményezések mind vagy majdnem mind annak a személyiségnek, nevezetesen Julius Evolának köszönhetők, aki joggal tekinthető az újfasiszta fiatalság tanítójának.

Olyan könyvek nélkül, mint az *Emberek és romok*,[9] valamint a *Meglovagolni a tigrist*,[10] lehetetlen lett volna szabadon tartani a kulturális teret a jobboldaliság számára. Azonban Evola elszigetelt nagyság, s életművét immár maga mögött tudhatja. Új teremtőerők kellenek, de legalább valamilyen intelligens ismeretterjesztő mű.

Szükséges a történelemtudomány, a filozófia és az esszéírás részterületeinek művelése. Kísérletek kellenek a művészet területén. Nem ok nélkül hasonlította Evola a Tradíciót olyan ütőérhez, amelynek megszámlálhatatlan hajszálérre van szüksége, hogy a vért az egész testbe szállítsa.

„A demokrata a problematika, a dialektika, a vita kultuszának hódol, s az életet szívesen alakítaná kávéházzá vagy parlamentté. A jobboldali ember számára az intellektuális keresés és a művészi kifejezés ezzel szemben egyedül a létezés szférájával való kommunikációként nyer értelmet, valami olyannal való kommunikációként, ami – habár értett és felfogott – már nem a vita, hanem az igazság világához tartozik."

Orientációk egy új jobboldali kultúráért

Mik lehetnének egy új, kulturális jobboldal feladatai?

A világszemlélet terén olyan nem mechanikus, hanem organikus, nem mennyiség-, hanem minőségelvű felfogás, *Ganzheitslehre* meghatározása, amelyhez Schellingtől Othmar Spannig egy sor vonatkoztatási pont kínálja magát. De – megtisztítva bizonyos historicista mitológiától – némely idealista áramlat is vonatkoztatási pontokat képezhet a neomarxizmus és a

[8] [Az előző oldalhoz] Friedrich Nietzsche: *Im-igyen szóla Zarathustra*. Budapest, 1908, Grill Károly, 50. o. Wildner Ödön fordítása.

[9] Lásd Julius Evola: *Emberek és romok*. Budapest, 2005, Nemzetek Európája Kiadó. *(A szerk.)*

[10] Lásd uő: *Meglovagolni a tigrist. Egzisztenciális orientáció a felbomlás korszakában*. Budapest, 2009, Persica Kiadó. *(A szerk.)*

neoilluminizmus ellenében. A *Jogfilozófia* Hegelétől kezdve Gentile legjobb arcáig menően fellelhetők használható elemek. Nem hanyagolandó a tudomány és a kozmosz matematikai felfogásának bírálata, amelynek keretében Boutroux természettörvény-fogalom kritikája, sőt még a bergsoni *élan vital* is törőelemekként szolgálhatnak az univerzum nem matematikai, hanem voluntarisztikus és szellemelvű felfogásához.

E területen tehát meglehetős számú vonatkoztatási pont létezik. A fontos az, hogy tudatosítsuk, egy világnézetnek nemcsak mitikus, hanem logikai műszavakkal megformáltnak is kell lennie. Guénonhoz viszonyítva Evola abban jelentős, hogy maga mögött tudhatja a *Teoria* és a *Fenomenologia dell'Individuo Assolutót*, más szóval egy hamisítatlanul saját, egyben a legnagyobb következetességű és koherenciájú gondolkozást. E racionalizmus uralta korban nem lehet úgy tenni, hogy egy többé-kevésbé fideista keretekben feltárulkozó „tradicionalizmust" fogadtatunk el.

Ami a voltaképpeni tudományt illeti, a tudományos módszerrel mint az abszolút megismerés eszközével szemben mindenekelőtt olyan nagy jelenkori tudósok szavakba öntött fenntartásai használandók fel, mint Heisenberg vagy Weizsäcker. Fontos tudatosítani, hogy a legmodernebb fizika nem ismer „anyagot", hanem csak egy fogalmilag definiálhatatlan *quid* körül forgó hipotézisek soráról beszél.

Egy másodlagos terület az antropológiáé. Olyan antropológusok, mint az amerikai Jensen *(The Heritability of Intelligence)* és az angol Eysenck *(Race, Intelligence and Education)* vizsgálatnak vetették alá a fehérek és feketék között fennálló intellektusbeli eltéréseket, öröklött tényezőket emelve ki. Egy másik amerikai, Carleton S. Coon *The Origin of Races* című művében – amelyet az ember eredetét illetően a legfontosabb tanulmánynak tekintenek Darwiné után – kimutatta, hogy az emberi rasszoknak nincs közös ősük, hanem egymástól szeparáltan lépték át az emberréválás küszöbét. Alapvető megállapításokról van szó, amelyekről a *mass-media* igyekszik tudomást sem venni, de amelyekkel kapcsolatban a jobboldal nem lehet érdektelen antiegalitárius konzekvenciáik miatt.

„(A jobboldal ma) egyszerűen csak a polgárok többsége, akik azt szeretnék, hogy a vonatok menetrend szerint érkezzenek, hogy a dajkák szoptassák a csecsemőket, hogy a sírások sztrájk, pereskedés és a közrend egyéb megzavarása nélkül temessék el a halottakat. A jobboldaliság a működő társadalom, a »szakértők« minden idológiától mentes kormánya, az igazán rendezett állam, ahol a diákok nem járnak az iskola mellé és a kutyák nem pisilnek a virágágyásba…"

A tudomány peremvidékén helyezkedik el a manapság egyik legtöbbet tárgyalt téma: az ökológia. Nos, őszintén szólva abszurd lenne, ha ezt a témát a jobboldal a baloldalra hagyná, miközben harca minden végső jelentősége éppen a különbözőségek, illetve a bolygó szellemi egyensúlyához szükséges különbségek és sajátságos jellegek *megőrzésével* azonos, e megőrzésnek pedig része a természeti környezet megóvása.

Az ellenséges offenzíva által legerőszakosabban ostromlott szakterületek egyike a történelem. A jobboldal hiteltelenítésének egyik legolcsóbb eszköze az abszolútba való progreszsziót a technikai fejlődéssel felcserélni kész kor szeme láttára bizonygatni, hogy a jobboldaliság szembenáll „a történelem értelmével".

Mindenekelőtt helyet kell teremteni egy nem banálisan fejlődéselvű történelemfelfogás számára. Oswald Spengler, Toynbee, Günther, Altheim kínálhatnak ehhez vonatkoztatási pon-

tokat. A történelem mechanikus „fejlődésként" való felfogásával olyan történelemszemléletet kell szembeállítani, amely kibontakozási és involúciós időszakokat egyaránt ismer. Egyáltalában nem létezik olyan, hogy az emberiség története, hanem csak különböző törzsek és civilizációk története, például Európa története mint az indoeurópai törzsek prehisztorikus, görög–római és középkori–modern ciklusokon át való folytonos változása.

Európa „kultúrájának" e felfogása a legújabb történelem megértésében is segít bennünket. A jobboldal egész történetírása az 1800-as évektől máig nemzeti és nemzetközi kulcsban íródott. Ez a séma módszertanilag nem volt elhibázott, de szűkösnek bizonyult. Akkor mutatta meg korlátjait, amikor a fasizmus – az egész európai civilizáció újrastrukturálása céljából – európai mozgalomként lépett színre. Ezért, a megfelelő történetírási nézőpont hiánya folytán áll elő a helyzet, hogy a nacionalizmus olyan epigonjainak könyvei, mint Tamaróé *(Vent'anni di storia)* elégedetlenséggel töltenek el minket.

Külön említést érdemel a művészet területe. Az orientációk világos volta itt elégtelen – a „helyes" téziseket a világátérzésnek művészi nemességet kölcsönző ízlés tévedhetetlenségével kell ötvözni.

Mi a jobboldali művészet? Nem egyszerűen csak tartalmukban eltérő, jó regények vagy versek írásáról van szó, hanem egy elütő stilisztikai feszültség kifejezéséről. Egyes „elkötelezett" jobboldali szerzők könyveiben nehezen lehetne fellelni ezt az új dimenziót, míg felbukkanhat a kevésbé *engagé* íróknál – vegyük csak például Jünger *A márványszirtekenjét*.[11]

Ez a szerző egy bizonyos időszakban nagyon közel került a nácizmushoz, a későbbiekben elszakadt tőle, bíráló magatartást felvéve azzal szemben. Ám nehezen találhatnánk ennél a regénynél „jobboldalibbat": a narráció arisztokratikus személytelensége, a kifogástalan és ragyogó stílus és a polgári pszichologizmus akár legminimálisabb sallangjának hiánya nehezen feledhető iskolapéldává teszik. E jellegzetességek egyáltalán Jünger minden jobb művében fellelhetők. Irodalmi tartalma szintén a ritka értékesek közül való. Azonban az artisztikus „jobboldali" érzület képes egy sovány, szegényes, „naturalisztikus" alapanyagot is élettel megtölteni. Így a norvég Knut Hamsun regényei nagyrészt Észak vidéki embereinek történetei: halászok, tengerészek, parasztok a szereplők. Nála, ha kevesebb árnyaltsággal is, szintén biztos és kimért méltóságot és – ugyanakkor – mitikus elemet találunk ezeknek az egyszerű lelkeknek a kalandjaiban, akik az északi vidék magnetikus atmoszférájában küzdenek a sors ellenében.

Néhány azonnal eszünkbe ötlő példa említésére kell szorítkoznunk. Mindenki megértheti azonban, amit mondani akartunk, és saját érzékenységével és ismereteivel ötvözheti ezeket az utalásokat. A jelen észrevételek minden művészeti ágra érvényesek: a tartalom másodlagossá válik a formához képest. Nézzük meg például azt a fesztelenséget, amellyel a fasizmus birtokba vette a modern építészetet saját céljaira, hogy „modernnek" nem nevezhető világátérzést fejezzen ki. Nézzük meg a Római Egyetem vagy vagy a Foro Mussolini klasszikus-modern épületeit. Kisebb, de jól sikerült művekről van szó, és e szikrázó geometriából áradó szellem nem a felhőkarcolók sivársága, hanem az antik lélek fényteli és kemény szubsztanciája: rend, mérték, erő, fegyelem, világosság.

Egy kisebb művészethez, a mozihoz érkezünk. Itt is teszünk néhány elszórt észrevételt, melyek jól jöhetnek a probléma képbeállításához.

[11] Lásd Ernst Jünger: *A márványszirteken*. Budapest, 2004, Európa Könyvkiadó. *(A szerk.)*

Mindenki láthatja, hogy az *Alcazár ostroma* egy jó fasiszta propagandafilm. De – szigorúan nézve – ugyanezzel a nyelvezettel egy antifasiszta hőskölteményt is lehetett volna készíteni. Van viszont a zsidó és kommunista Eizensteinnek néhány felvétele (a *Rettegett Iván*[12] néhány kockájára gondolunk), amelyeket nemzeti-misztikus és autoritárius voltuk okán lehetetlen nem „jobboldaliként" értelmezni. Így tudvalevő az is, hogy Fritz Lang, a *Niebelungen* rendezője meggyőződéses kommunista volt, aki Hitler hatalomátvételekor elhagyta Németországot. Azonban kevés filmnek sikerül az ő remekművénél jobban kifejeznie a náci Németország heroikus, mitikus és pogány *Stimmung*ját. Goebbels pedig jelentékeny intelligenciát árult el, amikor mint rendezőre rá gondolt a Nürnbergi Kongresszus felvételeinek megfilmesítéséhez.

Még egy példa: Ingmar Bergman. Ezt az alkotót biztosan nem lehet „fasisztának" nevezni (habár a kommunisták egyszer megpróbálkoztak ezzel). Van azonban némely alkotásaiban valamilyen szimbolikus hatóerő, amelynek – a művészetből a társadalom területére átvezetve – lehetetlen nem olyan szuggesztiókat gyakorolnia, amelyeket ellenségei szívesen „irracionalistaként" és „fasisztaként" értelmeznének. Idézzük fel *A hetedik pecsét* néhány képsorát. Emlékezzünk a mitikus és fenséges tájakra, a láthatatlan jelenlétére a látható szívében, a hős drámájára. Nem akarunk itt semmilyen politikai üzenetet kihozni belőle, de a benyomás, amit a néző az egészből nyer, minden, csak nem „demokratikus", „szociális" és „humanista".

Természetes, hogy ami a döntő, az itt is az ösztönös érzék. Aki igazán jobboldali, aki bensőleg át van hatva ilyen értékekkel, egyfajta különleges *éthos*szal, azonnal képes lehet a saját világához tartozó művészeti benyomások megkülönböztetésére. Az esztétika az *aiszthanomai*ból, a közvetlen beleérzés általi megismerésből jön.

Az itt kifejtett észrevételek nem szisztematikus jellegűek. Csak szembesíteni akarnak egy problémával, nem pedig megoldani azt. Másfelől e téren az általános orientációk is elégségesek. Túl ezeken, mindenkinek magának, a saját ismeretei és képességei szerint kell továbblépnie.

Elegendő néhány rövid utalás a jobboldali kultúra kibontakozási vonalainak felvázolásához. Ez az elvont útmutatás azonban akkor kezd formált ölteni, amikor egyesek nekiállnak írni és cselekedni.

II.
A jobboldal „új kultúrája"

Az utóbbi időben sokat beszélnek „a jobboldal új kultúrájáról". Sőt volt, aki – mutatva, hogy nem fél a nevetségessé válástól – egyenesen új Reneszánszról beszélt (nagy R-rel).

Kétség nincs afelől, hogy a jobboldaliság divatos. A rossz kormányzás, a sztrájkok, a kontesztáció megteremtették a közvélemény új érdeklődésének előfeltételeit olyan eszmék és perspektívák iránt, amelyek nem a baloldal sajátjai. E fellendülésbe néhány kiadói kezdeményezés ékelődött, melyeknek köszönhetően lehetségessé vált elterjeszteni egy-két olyan kiadványt néhány tízezer példányban, amelyek provokálóak egy bizonyos haladáselvű konformizmus számára. Innen a nagy szóbeszéd a jobboldal „új kultúrájáról". Most hát lássuk, konkrétan miben is áll ez.

Vajon a jobboldal kultúrájának csak „divatja" van, anélkül, hogy bármi fontos is lenne mögöt-

[12] Csak érdekességképpen jegyezzük meg, hogy sem az olasz *terribile,* sem a magyar „rettegett" egyáltalán nem jó fordítás, Szőllősy Klára hívta fel a figyelmet arra, hogy az oroszban szereplő jelző „méltóságteljes (és jogos) haragút" jelent. *(A ford.)*

te, ahogy azt ellenfelei rosszmájúskodva sugallják (Moravia írta, hogy a jobboldal új kultúrája abban a tényben áll, hogy újranyomták… de Maistre-t), vagy mélyebb és építőbb jellegű törekvések látszanak körvonalazódni? Aki tisztában van vele, hogy a kultúra nem egyszerű forgatókönyv, amely valamely választóközönség egy csapásra történő meghódítására való, hanem a könyvek és a szerzők érettsége által minősíttetik maga az azokra hivatkozó politikai tábor, nem becsülheti alá e kérdés fontosságát.

Jobban megnézve, ezen új jobboldali kultúra tekintetében kevés név jöhet szóba. Akikről szó lehet, azok Augusto Del Noce, Armando Plebe és Elémire Zolla, és a névsor kibővíthető Julius Evolával, aki nem „új", de akinek könyveit az utóbbi négy évben újra kiadták, és azok megújult érdeklődésre találtak.

Így hát előbb Zollával és Del Nocéval foglalkozunk – az ő elgondolásaik a Rusconi Kiadó szerzőgárdájára bírnak befolyással –, majd Armando Plebével, a Movimento Sociale Italiano (MSI) „kulturális tanácsadójával", végül pedig Julius Evolával.

Zolla, Del Noce és a Rusconi Kiadó

Aki Augusto Del Nocéval és Elémire Zollával foglalkozik, annak szembeötlő, hogy két olyan entellektüelről van szó, akik csak bizonyos elővigyázatossággal tekinthetők jobboldalinak, illetve hogy ez olyan minősítés, amelyre – több más mellett – ők maguk nem tartanak különösebb igényt. Mindazonáltal a piacot manapság elárasztó haladáselvű és neoilluminista kultúra elutasítása mégis „reakciósokat" csinál belőlük.

Esetükben olyan „jobboldaliságról" van szó, amely kitér a politikai meghatározások elől, vagy – amikor mégis keresi azokat (mint Del Noce esetében) – nem megy túl a kereszténydemokrácia jobboldaliságán. Augusto Del Noce már egy baloldali körökhöz közeli katolikus, a francia katolikus filozófus, Maritain tanítványa, aki a spanyol polgárháború idején Francóval szemben foglalt állást. Annak ellenére, hogy kiábrándult a baloldaliakból, mert azok a technokrata és pornográf társadalmat választották, még ma sem tagadja a „demokrácia" értékét.

„(…) bizonyos visszásságok sem hallgathatók el. Fennáll a kockázata, hogy a tradicionalizmus – kívül akarván helyezni magát az egész modern világon – nem metahistorikus, hanem antihistorikus hozzáállásba torkollik. A tradicionalizmus korlátja a reakcionarizmus, vagyis annak a megértésére való képtelenség, hogy a modern társadalmat nem lehet vallási vagy legitimista beszédfordulatokkal egyben tartani, hanem csakis olyan konzervatív–forradalmi ideológiával, amely képes a tömegek meghódítására."

Ami Zollát illeti, művelt entellektüellel – a Moravia & Co. egykor közeli barátjával – van dolgunk, aki egy bizonyos ponton a spiritualitásban keresett menedéket a neoilluminista kultúra sivársága elől. Tipikus „írástudó" antifasisztaként Zolla finomkodó gyűlöletet táplál minden állami és katonai autoritás felé; *Che cos'è la tradizione* című könyvében sikerül oldalak százain át úgy beszélnie a hagyományról, hogy említést sem tesz azokról a szakrális monarchikus, harcos intézményekről, amelyekben évezredek folyamán testet öltött.

Del Nocét és Zollát aggodalom jellemzi a jelenkori társadalom „totalitárius" jellege miatt, amelyben a vallásos transzcendencia halála fejeződik ki. A marxizmussal és a neoilluminizmussal egyaránt szembehelyezkednek, joggal ismervén fel bennük a laikus messianizmus alakzatait, de ugyanígy tesznek egyúttal minden jobboldali totalitarizmussal is.

Ismert Del Noce fasizmusról adott interpretációja: a fasizmus a Nemzet idealista-gentilei mítosza, amely egyenértékű az Osztály marxista mítoszával; egyik is, másik is csupán egy-egy epizódja „a szekularizáció korszaka" „szakrális" fázisának, melyekre az ateizmus „jól fejlett társadalmának" lezáró fázisa következik.

E spiritualista *purizmus* következménye minden olyan forradalmian jobboldali alternatíva elutasítása, ami a baloldali forradalom feltartóztatására egyedül képes lehetne.

Valójában Del Noce e látlelete nagyon törékeny alapokon nyugszik.

Mindenekelőtt elhibázott dolog a fasizmus jelenségét „hegeliánus" aspektusaira korlátozni. A hegelizmus csak az olasz fasizmusban tesz szert bizonyos jelentőségre, méghozzá Gentile – nem mindenki által értékelt – kezdeményezésére. Németországban, Romániában, Spanyolországban az ideológiai gyökerek eltérőek; azokat a „konzervatív forradalom" képletére lehet visszavezetni, amely – bárhogy is akarják tolmácsolni – az olasz fasizmus számára is a leginkább magától értetődő *humus* marad. Nagyobbára a totalitarizmus is eszköz jellegű tényező volt: olyan modern válasz, amelyet a forradalmi jobboldal adott a baloldalnak a tömegek és a tömegpropaganda korszakában.

Ami a fasizmusban és a nemzetiszocializmusban igazán lényeges, az annak a romantikus kultúrának a politikai interpretációja, amely fölfedezte azt, ami történelmi, organikus, nemzeti és biológiai tekintetben nem pusztán az illuminista mentalitás tagadását, hanem annak meghaladását képviseli. Az európai konzervatív forradalom kulturális horizontja ma is a legszilárdabb talaj az európai nacionalizmus meghatározása számára, mely az amerikai fogyasztói társadalom és a bolsevizmus antitézisének történelmi helye. Nélküle a „tradicionalizmus" tisztán miszticizmussá válik, a baloldaliság tagadása pedig elveszti minden történelmi-politikai konnotátumát.

E horizonton kívülre kerülve mindenféle kétértelműség ütheti fel a fejét. Megmarad a „szabadság" kétértelműsége, mintha a tömegpropaganda korában ennek a szónak attól eltérő jelentése is lehetne, mint amit a rádió és televízió ellenőrzői tulajdonítanak annak. Megmarad a „demokrácia" kétértelműsége, ami nem egyszerűen egy kormányzati rendszer, hanem (furcsa, hogy egy olyan érzékeny metafizikus, mint Del Noce nem veszi észre ezt) magának a szekularizáció korának a metafizikája. A demokrácia az a filozófiai meggyőződés, amely szerint értékek nem léteznek, hanem azokat alkalomról alkalomra a legkisebbek és a legszámosabbak szabják meg. Ez – ha Del Noce megengedi – azt jelenti, hogy a pornográfia és a jólét ideológiája nem „a kultúra betegsége", hanem magának a koherensen megvalósított demokráciának az értelme.

Antitézis valójában nem a totalitarizmus és a spiritualitás között, nem a politikai mítosz és a „tradicionalizmus" között áll fenn, ahogyan azt a Zolla vagy Del Noce által írt oldalakról kiolvashatnánk, hanem a jobboldaliság – amely megtagadja a demokráciát, akkor is, ha a tömegek megszervezésével foglalkozik – és a baloldaliság között, mely utóbbi esetében a demokrácia a fogyasztói társadalomban és a tömegpornográfiában ölt testet.

Del Noce – izzadságos és megszenvedett – és Zolla – fontolgató és nyugtalan – lapjai egy a tömegcivilizációval szembeni őszinte aggodalom tükrei, de nem tartalmaznak semmilyen történelmi-politikai feleletet.

Rusconi Kiadó

A Zolla és Del Noce által elindított diskurzus kettőssége kitűnik kulturális befolyásuk kivetüléséből, a Rusconi Kiadóból is. E kiadónak, valamint nemkülönben az MSI 1971 júniusi válasz-

tási sikerének köszönhető, hogy észrevehetővé vált egy „új jobboldali kultúra" létezése.

Figyelemreméltó hirdetési eszközökkel és modern piacszerzési technikával a Rusconinak sikerült „spirituális", vagy mindenesetre nem baloldali elkötelezettségű alkotások egész sorát szétárasztania, ami az „állóvízbe dobott kő" klasszikus effektusát eredményezte. A baloldal, amely a *mass-media*val való manipulálás terén egyeduralkodónak hitte magát, idegesen reagált, még jobban hozzájárulva ezzel a Kiadó hirdetési elképzeléseihez.

A „tradicionalista" katolicizmus, a mindenféle színezetű misztikusok, az ezoterikus regények, az indiános könyvek, a Bourbon királyregények, Armando Plebe *pamphlet*jei és Augusto del Noce esszéi, kiegészülve Jünger, Drieu La Rochelle stb. regényeivel, mind e kiadó látóterébe tartoznak, amelynek irányultsága „tradicionalistaként" vagy legalábbis nem-fejlődéselvűként volna meghatározható. Máskülönben a Rusconinak, amely egy fiatal, reakcionarizmussal kacérkodó *manager* és egy a demokrácia *establishment*jében lábát biztosan megvetett igazgató együttműködéséből született, megvannak a maga korlátai.

Így tradicionalizmusa inkább a tekintélyes, föld felett járó Zolláé és Guénoné, mint Evoláé, egyszóval olyan, ami senkit nem bosszant fel, s egzotikus aromáját a művelt baloldali is anélkül értékelheti, hogy kénytelen lenne komolyan venni történelmi és politikai konzekvenciáit. A történelem, a politika, még a gazdaság is – sajnos – sorsunkat képezik. Az óvatos reakciós esztéta azonban nem szeret sorsával szembesülni: egzotikus, időn kívüli horizontot álmodik, amelyben megférnek együtt nemes feketelábak és a pucér ülepű *hippy*k; így egzisztál.

Persze, hogy nyomdába adja de Maistre-t mint reakciós, *pour la bonne bouche* ínyencfalatot, ám ügyelve arra, hogy minden valóságos történelmi kontextustól és a restauráció politikai világától távol tartsa. Kiadhatja Drieu La Rochelle-t is, ám soha nem az elkötelezett Drieu La Rochelle-t, s ha véletlenül muszáj róla valamilyen életrajzi adatot megadnia, csak annyit mond, hogy „tragikusan hunyt el 1945-ben" (egek, egy vonat alatt?). Ugyanígy a Bourbonokat, a rézbőrűeket, az egzotikus és archaizáló tradicionalistákat is olyasféle provokációként veszik újra elő, amelyből alapjában véve egy intelligens baloldali is csemegézhet (nem ellenzi elvégre az olasz államot, a Savoyai-házat vagy a fehérbőrű rasszt?).

Mindenesetre, a kockázatokat kerülendő, mindenkor ott vannak a „náciellenes német arisztokraták naplói" (naná, rendben, hogy a rézbőrűek meg a Bourbonok, de náciellenesnek viszont lenni kell, az áldóját!), minthogy a reakciós esztéta – végsősoron – csak egy maradi nyárspolgár…

Mindezzel nem akarjuk tagadni, hogy a Rusconi Kiadó hasznos és fontos szerepet fejtett ki. Jünger *Heliopolis*át, de Maistre *Les soirées de Saint-Petersbourg*ját, Drieu *Drôle de voyage*-át kiadni áttörés az uralkodó kultúra mentalitásán. És a Rusconinak hála, az átlag újságolvasó is értesült róla, hogy létezik jobboldali kultúra, hogy – de Maistre-től Flaminio Piccoliig – van a konzervációnak is ideológiája, és végül hogy néhány dolgot azért még ez a Karl Marx sem értett meg egészen.

Ám a „konzervatív forradalom" nagy kérdései, melyeket a romantika, a nacionalizmus, a fasizmus vetettek fel, másutt lelhetők fel. A Rusconi sokat adott nekünk, bemutatta az időket, a körülményeket és rejtőző tanácsadói idioszinkráziáit. Ám azzal, hogy összevegyít tradicionalizmust és egzotizmust, elkötelezettséget és esztéticizmust, spiritualitást és spiritualizmust, megmutatja nekünk, micsoda, és azt is, hogy mi az, ami nem lehet soha.

Armando Plebe, Almirante „kulturális tanácsadója”

Zollától és Del Nocétól eltérően Armando Plebe nem spiritualista. Műveltsége és intellektuális kacérkodásai alapján inkább bizonyos 18. századi *philosophes*re emlékeztet, és – jelzésértékűen: – az új jobboldali kultúráról „új felvilágosodásként” beszél.

E kijelentés merésznek tűnhet, ha arra gondolunk, hogy épp a felvilágosodás a francia forradalom és minden baloldali ideológia szülőanyja. Sőt, a „jobboldali kultúra” éppen a romantika hajnalán, a felvilágosodás egyenlőség- és észelvű tagadásaival szembehelyezkedve születik meg Németországban.

De hát szem előtt kell tartsuk, hogy mire is korlátozódik Plebe számára a „jobboldali kultúra”, ami az ő fogalmai szerint csupán a semleges, szabad, vagyis a nem szigorúan a baloldalnak elkötelezett kultúrát jelenti. Mi több, mivel a baloldaliság és az önmagában vett marxizmus helyett sokkal inkább a marxizmus kontesztációban elkövetett túlkapásaival szemben van vitája, Plebének szigorúan véve az elméleti marxizmust sem volna szabad elítélnie, mikor is „komoly”, nem pedig „pártkultúrát” művel.

Ismeretes, hogy Plebe három évvel ezelőttig kommunista volt, és hogy a Fronte Universitario di Azione Nazionale (FUAN) későbbi elnökének neve feltűnt azon kiáltvány aláíróinak nevei között, amely Paolo Rossi diák „meggyilkolása” ellen tiltakozott. Hogy igazi marxista típus lenne, még kezdeményezőkészsége ellenére sem lehet kijelenteni, amellyel elnyerte Togliatti barátságát és a Szovjetunió hivatalos elismeréseit is. Inkább olyan értelmiségi volt, aki az entellektüelek számára azt a fajta kulturális klímát tartotta megfelelőbbnek, amit a baloldal az ötvenes években épített ki.

Armando Plebe válsága a kontesztációval kezdődött. Eleinte a palermói egyetem tanszékvezetőjeként egyike volt az előmozdítóinak. Később, amikor a kontesztáció maoistává vált, és kezdte elvitatni az intellektuális mandarinok előjogait, kapával és puskával híva őket a nép szolgálatába, az egyetemi tanár Plebe megfojtotta a marxista Plebét, és a kultúra szabadságának nevében átállt jobbra. Jellemző módon a balról jobbra haladó Plebe kedvenc témája, hogy vissza kell vinni a rendet az egyetemekre, garantálva a tanárok számára a politikai elköteleződéstől való szabadságot.

Fordulatát Armando Plebe egy ízes pamfletben, a *Filosofia della reazione*ban világította meg számunkra, melyben a „reakciósságot” annak a hozzáállásával azonosítja, aki nem ragaszkodik az előre megállapított viselkedési formákhoz, hanem „ellenáll”. Khrüszipposz kutyájának

példáját hozza, aki a nyúl nyomába eredve balra keresi, és nem találja, jobbra keresi, s ott sem találja, míg végül megérti, hogy túl kell menni a határon, átugorva az árkot. Pompás tanmese, amely azonban jobban illik egy árokugrás-szakértőhöz, mint egy jobboldali teoretikushoz.

Időközben – „az MSI kulturális tanácsadójává" kinevezve – Plebe professzor a *Libretto della Destra Nazionalé*ban végre-valahára elmagyarázta nekünk, mit ért jobboldaliság alatt. Itt azt olvashatjuk, hogy a jobboldaliság nem ideológia, nem párt és nem is politikai eszme: egyszerűen csak a polgárok többsége, akik azt szeretnék, hogy a vonatok menetrend szerint érkezzenek, hogy a dajkák szoptassák a csecsemőket, hogy a sírások sztrájk, pereskedés és a közrend egyéb megzavarása nélkül temessék el a halottakat. A jobboldaliság a működő társadalom, a „szakértők" minden idológiától mentes kormánya, az igazán rendezett állam, ahol a diákok nem járnak az iskola mellé és a kutyák nem pisilnek a virágágyásba…

Egy kicsit kevés? Tekintve, hogy Armando Plebe félhivatalosan a „nemzeti jobboldal filozófusának" lett kikiáltva, nem a mi feladatunk, hogy megválaszoljuk ezt. Máskülönben Plebe értékes tudós, a történelem és a filozófia művelt ismerője, olyan öntudatos oktató, aki fellázadt az új iskolai kurzus demagógiája ellen. Hogy ideológiai tekintetben inkább liberális, mint jobboldali, ami egy olyan párttól, mint a bizonyos tradicionális eszmékhez kötődő MSI-től elvárható volna, más kérdés…

Mindenesetre Plebe fontos szerzemény az MSI számára, amely hasznosíthatná hozzáértését azáltal, hogy az egyetemi részleg vagy legalábbis egy egyetemi reform érdekében létrehozott különleges részleg fejévé teszi. Egyszersmind vállalkozó szellemű személyiség is, akinek hamisítatlan tehetsége van mindahhoz, ami *réclame*, kivételes szimattal a konferenciák, a *public relations*, a tanulmányi kongresszusok stb. szervezéséhez.

Azonban Plebe professzor nem teoretikus, nem „a jobboldal teoretikusa", és még nagyon sok egyéb nem.

Julius Evola, az MSI fiataljainak „mestere"

Ha Olaszországban jobboldali kultúráról akarunk beszélni, Evola nevétől nem lehet eltekinteni, mégpedig nem más miatt, mint azon egyszerű oknál fogva, hogy Evola három-négy évvel ezelőttig a jobboldali kultúra egyetlen vonatkoztatási pontját képviselte. Az igazsághoz tartozik, hogy volt egy másik, sokkal ismertebb név is: Prezzolini. Ő azonban elmúlt nyolcvan, s csak nemrég tért vissza Olaszországba, miután negyven éven át Amerikában tartózkodott, kivonva magát így azokból az ideológiai vitákból, amelyek századunk élő valóságát képviselik. Mindig is széles olvasóközönsége volt, de nem voltak követői, lévén állásfoglalásai személyes jellegűek, és legalábbis nem elkötelezettek.

Ezzel szemben Evola obligát vonatkoztatási pontot képezett ama fiatalok számára, akik 1948 és '68 között azon az elhagyatott, sivár pusztaságon formálódtak, ami akkor a jobboldali kultúra volt. Lakatlan táj volt ez, ahol soha ilyen nehéz még nem volt az élet: a kisragadozóknak nem volt semmi harapnivalójuk, és a vándort néhány szuggesztív jelenlét kéklő szirtjei kísérték csupán a látóhatáron. E magányos vidék fölé magaslott Evola, logikája metsző élével és stílusa kristályos ragyogásával.

Létezik persze Evola és Evola. Van Evolájuk az okkult mániákusainak, akik összetévesztik őt Blavatszkaja asszonysággal vagy Gurgyev urasággal. Van Evolájuk a szektariánusoknak, a félműveltek asztaltársaságainak, akik azonban soha nem találják őt eléggé „mágikusnak", és végül többre tartják nála Kremmerzet, *alias* Ciro Formisanót.

Nem ez az Evola az, akiről mi beszélni szeretnénk – annak ellenére, hogy okkult tudományokon hagyta minden másnak, csak jelentéktelennek nem nevezhető kézjegyét. Nem a nagyon különleges diszciplínák művelőinek Evolája az, aki bennünket itt és most érdekel, hanem az, aki a jobboldali kultúrához olyan könyvekkel járult hozzá, mint a *Lázadás a modern világ ellen*, az *Emberek és romok* és a *Meglovagolni a tigrist*. Könyvekkel, amelyek látóterük tágassága, illetve gondolati és szemléleti gazdagságuk miatt bevésődnek az elmébe. Könyvekkel, amelyek – akkor is, ha valaki egy sorukat sem osztja – imponálnak robusztus felépítésükkel és stílusuk ragyogásával.

Nem véletlenül volt könyvkiadásunk egyik legérezhetőbb enyhülése, amikor Vanni Scheiwiller – egy fiatal antifasiszta, aki kiadta Poundot is – a hatvanas évek elején elővette Evolát, kinyomtatva a *Meglovagolni a tigrist* és *A Cinóberösvény* című könyveit.[13] Evolában és Poundban legalább két dolog közös volt: bizonyos képek kristályos élessége és az a távolságtartó aura, amit Nietzsche „a távolság *pathos*ának" nevez. És ha – mint Nietzsche mondta – a fülnek is megvannak a maga érvei, s a stílus nem csupán a beszéd díszítése, szükséges lehet szólni Evola nyelvezetének szigoráról, ragyogásáról és jelentőségteljes voltáról, ahhoz a kissé puhány mesterkéltséghez és a homályosságokig menő sótlan latolgatáshoz képest, ami – például – Elémire Zollát jellemzi.

Nem tehetjük meg, hogy ehelyütt Evola életművének komplex tartalmairól értekezzünk. Elég, ha észrevételezzük, hogy ő Európa aktuális jobboldali kultúrájának egyetlen szerzője, aki nem töredékekkel, hanem összefogott szemlélettel jelentkezik. Egy olyan könyv, mint az *Emberek és romok* – jóllehet különböző pontokon vitatható –, az államiság doktrínájáról szóló egyetlen szöveg, amely a politikai jobboldal harcosának rendelkezésére áll. Hogy három kiadása ellenére soha nem keringett kópiákban tízezerszám, mint bizonyos szellemtelen iromány, megmagyarázza, hogy ami az ideológiai világosságot illeti, miért kell a jobboldalon mindig újra a zéróról indulni. Lehet nem egyetérteni Evolával számos dologban, ám nem lehet jobboldali kultúráról beszélni Olaszországban anélkül, hogy legalább fogalmunk ne volna arról, kicsoda is Evola.

Az „új kultúra" első mérlege

Értekezésünk a jobboldal új kultúrájáról itt megáll. Nem lelkesítő fejtegetés, mivel arra kényszerülünk, hogy úgy lássuk a dolgokat, ahogy vannak, és nem úgy, ahogy sokan szeretnék, hogy legyenek. Az „új jobboldali kultúra" inkább törekvésként, kovászként létezik, mint valós művekkel és szerzőkkel képviselten.

Hogy az utóbbi húsz évből néhány alapvető, jobboldalnak szóló kiadványt találjunk, minduntalan az *Emberek és romok*ra (1953) és a *Meglovagolni a tigrist*re (1961) kell hivatkozni. Evola még a *L'Arco e la Clava* tanulmánykötetben is olyan szempontbéli gazdagságot kínál, amivel az „új kultúra" minden más művét felülmúlja.

Az orientációkat illetően kétféle irányulás tűnik dominánsnak: az egyiket „tradicionalistának" lehetne nevezni, a másikat szívünk szerint „bármilyenistának" hívnánk. A tradicionalista orientáció értéke, hogy biztos viszonyítási pontokat kínál az idők krízisében. Ez megtisztította a nemzeti környezetet bizonyos idealista historicizmustól, amely – a „munka humanizmusán" keresztül – egyenesen balra vitt. Ám miközben felismerjük e megtisztítási munka fontosságát, bizonyos visszásságok sem hallgathatók el. Fennáll a kockázata, hogy a tradicionalizmus – kívül akarván helyezni magát az egész modern világon – nem metahistorikus,

[13] Lásd Julius Evola: *A Cinóberösvény*. Budapest, 2006, Nemzetek Európája Kiadó. *(A szerk.)*

hanem antihistorikus hozzáállásba torkollik. A tradicionalizmus korlátja a reakcionarizmus, vagyis annak a megértésére való képtelenség, hogy a modern társadalmat nem lehet vallási vagy legitimista beszédfordulatokkal egyben tartani, hanem csakis olyan konzervatív–forradalmi ideológiával, amely képes a tömegek meghódítására.

A tradicionalizmus a teljes modern világ elutasításával azt kockáztatja, hogy nem érti meg a romantika által kidolgozott organikus, nemzeti és rasszközösség ideáit, melyeket a nyelvészet, az archeológia és az antropológia nagy eredményei érleltek tovább, s melyek egy új, szigorúan gyakorlatias, mégis antidemokratikus és antiegalitárius „kultúra" eszméjével szolgálnak nekünk.

A tradicionalizmus bizonyos kilátást tart életben és megmutatja számunkra a csúcs körvonalait; teologizáló hajlamai azonban kevéssé segítenek a történeti interpretáció és a modern kultúra számos más területén, ahol egy általános elítélő hozzáállás nem lehet elégséges.

A jobboldali kultúra másik távlatát „bármilyenistának" lehetne nevezni. Ez a Prezzolini-féle I. K. („Igazi Konzervatív") ötvenhárom tézisétől Plebe professzor *Libretto della Destra Nazionaléjáig* terjed.

Nehéz lenne nem egyetérteni az I. K. ötvenhárom tételével, mert majdnem mindig egyet jelentenek azzal, ami magától értetődő, és – olykor – azzal, amit már letudtunk. De inkább egyfajta jámbor otthonülés rajzolódik ki belőle, mintsem válasz az ellenséges ideológiai kihívásra. Plebe professzor álláspontjáról már beszéltünk. Ez Prezzoliniénál is nyújthatóbb és – még a tiszteletreméltó, idős firenzei úr „igazi konzervativizmusánál" inkább – egy általános „antikommunizmusra" korlátozódik, a történelmi, politikai és ideológiai interpretáció nagy és nehéz kérdéseit pedig a legcsekélyebb mértékben sem világítja meg.

A fasizmus tolmácsolásának problémája korunk krízise közepette; a jobboldaliság és a tömegtársadalom viszonya; az egész ellenforradalmi gondolat értelme és jelentősége a romantikusoktól kezdve a fasizmusig; magának az új történelemszemléletnek a problémája, amelynek Európa és az európai tradíció eszszenciáját jelentő jobboldaliság egységéből kell megszületnie; mindezeket a kérdéseket – a legéletbevágóbbakat és legfontosabbakat – sem a tradicionalizmusnak, sem a bármilyenista jobbrafordulásnak nem sikerül felvetnie.

„»**Konzervatívnak lenni – *írta Moeller van der Bruck* – nem a közvetlen múlttól való függést jelenti, hanem az örök értékek élését**«."

Így az „új jobboldali kultúra" mérlege nem negatív ugyan, de nem is túl kecsegtető. Fontos komolyan dolgozni, szigorúan betájolni a problémákat, gondolkozni és megtanítani másokat a gondolkozásra. Egy kultúra – végső soron – könyvekből, elgondolásokból, valamint a közönség és a komoly olvasók tekintete előtt megmaradni hivatott szerzőkből áll, nem pedig divatokból, konferenciákból és pamfletekből.

Abel Bonnard írta, hogy a reakciós az az ember, aki hű marad az élet törvényeihez egy azoktól eltávolodó társadalomban.

Ha az új jobboldali kultúra az élet ezen értékeinek hordozójává tudja tenni magát, sokkal nagyobb forradalmi keménységgel fogalmazva meg ezeket, mint amilyen keménységgel a megsemmisítésükre törekszenek, betölti majd történelmi szerepét. Máskülönben nem jelent majd mást, mint egy pihenőt, ami után a kultúra baloldaliság felé való menetelése feltartóztathatatlanul folytatódik.

Ford. Molnár András